

בירור בדעת מרן בנושא צירוף מתפללים במרפסות למנין

הרב רונן אהרון, רס"ן - ראש מדור הלכה וטכנולוגיה

- א. הקדמה
- ב. מנין לדברים שבקדושה
- ג. פסקי השו"ע בדין צירוף
- ד. ראייה מצרפת
- ה. צירוף העומדים בחלון לעומדים בבית הכנסת
- ו. צירוף ש"ץ העומד על התיבה
- ז. צירוף מדין זימון
- ח. סיכום

א. הקדמה

באביב תש"פ, עם החמרת מגיפת הקורונה, נסגרו בתי הכנסת והוחמרו ההנחיות לתפילה במנין, כך שנאסר על מפגש של עשרה אנשים במקום אחד. מתוך רצון להמשיך להתפלל במנין, ומאידך לשמור על הנחיות משרד הבריאות, קמו מנייני מרפסות, באופן שכל אחד מתפלל במרפסת ביתו (או בחצירו) ועיניו צופיות על חבריו אשר כל אחד מהם גם הוא יוצא למרפסת ביתו, ויחדיו הם עשרה או יותר. האם באופן זה מצטרפים למנין או שמא כיון שכל אחד ברשות לעצמו, אינם מצטרפים? במאמר זה אנסה לעמוד על דעת השו"ע בדין צירוף למנין והעולה מכאן להלכה.

ב. מנין לדברים שבקדושה

הגמרא במסכת מגילה¹ לומדת מהפסוק "ונקדשתי בתוך בני ישראל", כי אין לומר דבר שבקדושה בפחות מעשרה, שכן מהפסוק: "הבדלו מתוך העדה הרעה הזאת", האמור בעדת קורח, למדנו שעדה מונה עשרה אנשים (שנים עשר המרגלים להוציא יהושע וכלב), ומגזרה שווה תוך (ונקדשתי בתוך) - תוך (הבדלו מתוך), למדנו ש"נקדשתי" הוא דוקא בעשרה. אולם מה מחבר עשרה אנשים להחשב כמנין לקדושה, האם עצם היותם ברשות אחת או אולי ראייתם אחד את השני? האם התנאים תלויים זה בזה, או שדי באחד התנאים לצירוף?

כגון: שנמצאים ברשות אחת אך אינם רואים אחד את השני, או לחילופין, נמצאים ברשויות שונות אך רואים אחד את השני? הבנת עקרון הצירוף תבהיר האם וכיצד ניתן לצרף מנייני מרפסות.

צירוף למנין יכול לידון בהיבטים שונים:

1. עשרה אנשים במקום אחד, ואדם נוסף רוצה להצטרף אליהם בעודו ברשות אחרת.
  2. המנין מפוצל לשנים, מחצית מהמתפללים במקום אחד ומחציתם במקום אחר.
  3. רוב המנין (תשעה) במקום אחד ואדם נוסף משלימם לעשרה בעודו ברשות אחרת.
  4. כל אחד מהמצטרפים למנין נמצא ברשות אחרת, אולם הם רואים אחד את השני.
- במאמר זה, אדון בעיקר בהיבט הרביעי, כאשר כל אחד מהמתפללים נמצא ברשות אחרת, כיון שזוהי המציאות הנפוצה במנייני מרפסות. אמנם, גם שאר ההיבטים יתבארו, בע"ה, אגב הבירור הנ"ל.

למרות, שבד"כ בבירור סוגיא מתחילים ממקורותיה במשנה ובגמרא, כיון שמטרתה היא בירור דעת השו"ע בדין צירוף למנין (ולא סקירת השיטות בדין זה), בחרתי הפעם לפרוס את פסקי השו"ע לפני הקורא, מתוכם לברר את דעת השו"ע ממקורותיהם, ומתוך כך לעמוד על כוונתו.

ג. פסקי השו"ע בדין צירוף למנין

דין צירוף למנין הוזכר בשו"ע בדיני קדיש². בסעיפים יג – כ עוסק השו"ע בדיני הצירוף בהיבטים שונים, וכדי להקל על המעיין במאמר זה אביא את לשונו, כדלהלן:

"סעיף יג – גדר מנין (עשרה במקום אחד)

צריך שיהיו כל העשרה במקום אחד ושליח צבור עמהם, והעומד בתוך הפתח מן האגף ולחוץ, דהיינו כשסוגר הדלת ממקום (שפה) פנימית של עובי הדלת ולחוץ, כלחוץ.

סעיף יד – צירוף העומד אחורי בית הכנסת

מי שעומד אחורי בהכ"נ וביניהם חלון, אפילו גבוה כמה קומות, אפילו אינו רחב ארבע, ומראה להם פניו משם, מצטרף עמהם לעשרה. הגה: גגין ועליות אינן בכלל בית, והעומד עליהם אינו מצטרף.

סעיף טו – צירוף ע"י שליח ציבור

אם מקצתן בפנים ומקצתן בחוץ, ושליח צבור תוך הפתח, הוא מצרפן.

סעיפים טז-יז - צירוף העומדים בחצר קטנה שנפרצה לגדולה

טז: חצר קטנה שנפרצה במילואה לגדולה, דהיינו שנפרצה קטנה במקום חיבורה לגדולה ונפל כל אותו כותל שהיה מפסיק ביניהם, ובגדולה נשארו משארית כותל זה שנפל פסים (פי' מעט כותל ישר ושוה) מכאן ומכאן, הגדולה כמופלגת מן הקטנה, ואין הקטנה מופלגת מן הגדולה אלא הרי היא כקרן זווית שלה. לפיכך, אם תשעה בגדולה ואחד בקטנה, מצטרפין שהקטנה נגררת אחר הגדולה והרי היא כאילו היא בתוך הגדולה, כיון שהרוב בגדולה, אבל אם היו תשעה בקטנה ואחד בגדולה, או חמשה בזה וחמשה בזה, אין מצטרפין.

יז: היה שליח צבור בקטנה וצבור בגדולה, מוציאן ידי חובתן, שהוא נגרר אחריהם. אבל אם היה ש"צ בגדולה וצבור בקטנה, אינו מוציאן ידי חובתן, שאין הרוב נגרר אחר היחיד.

סעיף יח - צירוף המתפללים בעזרת נשים

אם קצת העשרה בבהכ"נ וקצתם בעזרה, אינם מצטרפים.

סעיף יט - צירוף ש"צ העומד על בימת בית הכנסת

ש"צ בתיבה ותשעה בבהכ"נ, מצטרפין, אף על פי שהיא גבוהה י' ורחבה ד' ויש לה מחיצות גבוהות י', מפני שהיא בטלה לגבי בהכ"נ. ויש מי שכתב דהני מילי כשאין המחיצות מגיעות לתקרת הגג.

סעיף כ - צירוף למנין כשיש כבר עשרה במקום אחד

היו עשרה במקום א' ואומרים קדיש וקדושה, אפילו מי שאינו עמהם יכול לענות. וי"א שצריך שלא יהא מפסיק טינוף או עבודת כוכבים".

בהתבוננות ראשונית בפסיקת השו"ע ניתן להסיק מחלק מהסעיפים כי לא ניתן לצרף אנשים למנין מרפסות, ומאידך, מסעיפים אחרים ניתן להסיק להיפך, וכפי שאפרט:

בדין צירוף למנין (סעיף יג) כותב השו"ע כי צריך שכל העשרה יהיו במקום אחד ושליח ציבור עמהם, משמע כי אינם מצטרפים למנין אם העשרה אינם במקום אחד. וכן נראה ממ"ש השו"ע בדין צירוף ע"י הש"צ (סעיף טו), שאם מקצת המתפללים בפנים ומקצתם בחוץ ושליח ציבור בפתח הוא מצרפם, ומשמע שאילולא ש"צ מצרפם, אינם מצטרפים למנין כאשר הם ברשויות שונות. וכן נראה מדין צירוף חצר קטנה לגדולה (סעיף טז), שהקטנה מצטרפת אם נפרצה במלואה לגדולה ואז דינה כקרן זווית של החצר הגדולה, אחרת אינם מצטרפים, וכ"ש שהגדולה אינה מצטרפת לקטנה בשום אופן. וכן הוא בדין צירוף מתפללים הנמצאים בעזרה למתפללים בבית הכנסת ויחדיו הם עשרה (סעיף יח), שאינם מצטרפים

למנין. וכן הוא בדין ש"צ העומד על תיבה שהיא רשות לעצמה, מצטרף למנין רק מפני שהתיבה בטלה לבית הכנסת, ומכאן, שכאשר אין מקום אחד מתבטל לשני אינם מצטרפים. מכל הנ"ל נראה בפשטות שאין לצרף מתפללים ברשויות שונות למנין אחד. בכל הסעיפים הללו לא באר השו"ע אם כוונתו שאינם מצטרפים למנין דוקא כאשר המתפללים אינם רואים אחד את השני, או אפילו כאשר המתפללים רואים אחד את השני אינם מצטרפים. מאידך, בדין העומד אחורי בית הכנסת (סעיף יד) פסק השו"ע כי אם מראה פניו למתפללים, כלומר, רואים אותו דרך החלון, הוא מצטרף עמהם לעשרה למרות שהוא נמצא ברשות נפרדת.

ד. ראייה מצרפת

המג"א³, הפר"ח⁴, הפמ"ג⁵ ואחריהם נמשך בעל המשנ"ב⁶ ואחרונים נוספים⁷, פירשו כי דין צירוף תלוי בראייה, כפסק השו"ע בדין אחורי בית הכנסת (סעיף יד), ואילו שאר הסוגיות: בדין חצר קטנה שנפרצה במילואה לחצר הגדולה (סעיפים טז-יז), בדין ש"צ העומד על הפתח (סעיף טו), בדין צירוף העומדים בעזרה (סעיף יח), וכן בדין ש"צ העומד בתיבה (סעיף יט) מדובר כשאינם רואים זה את זה, אבל אם רואים זה את זה מצטרפים.

נראה שחילוק זה של הפר"ח ודעימיה, נבע משלשה מקורות:

1. פשט לשון השו"ע בדין צירוף העומד אחורי בית הכנסת (סעיף יד): "ומראה להם פניו משם" משמע שבראייה מצטרף עימם למנין.
2. בדין ש"צ העומד בתיבה (סעיף יט), פסק השו"ע כי למרות שהש"צ עומד ברשות אחרת, מ"מ מצטרף למתפללים, כיון שהבימה בטלה לבית הכנסת. מקורו של מרן, הוא מדברי מהר"י אבוהב והרשב"א. בתשובת הרשב"א, הובאו שני נימוקים לצירוף הש"צ למתפללים: הנימוק הראשון, כיון שהבימה בטלה לבית הכנסת. והנימוק השני, כיון שהמתפללים והש"צ רואים זה את זה. מהנימוק השני ניתן להסיק כי ראייה מצרפת.
3. בדין ש"צ המצרף את המתפללים (סעיף טו), פסק השו"ע כי ש"צ העומד בפתח מצרף את העומדים משני צידי הפתח. דין זה הובא בטור בשם הרא"ש, וכתב הב"י שנראה שלמד דין זה מדין צירוף לזימון, שאם המברך יושב על מפתן הבית הוא

3 ס"ק יב, יד.

4 ס"ק יג.

5 א"א ס"ק יב.

6 ס"ק נב, נד, נז. ועיין בה"ל ד"ה ולחוץ כלחוץ.

7 שו"ת משנה שכיר, חלק אורח חיים, סימן לג; שו"ע הרב ז"ל (סט"ז); חיד"א, סימן נה, מחזיק ברכה ח"י.

מצרף את החבורות היושבות משני צידי המפתן. וכשם שניתן להשוות דין צירוף למנין ע"י ש"צ, מדין צירוף לזימון ע"י המברך, ניתן גם ללמוד שכשם שבצירוף לזימון מצטרפים אם מקצת המברכים רואים זה את זה ואפילו יושבים בבתי שונים, כן מצטרפים למנין אם מקצת המתפללים רואים זה את זה ואפילו ברשויות שונות.

הסבר זה בדעת השו"ע מוקשה, שכן בכל ששת הסעיפים (יג-יט להוציא יד) בהם עוסק השו"ע בדין צירוף, לא הבהיר השו"ע עמדתו בדין ראייה, ולא ציין כי מדובר כשאניס רואים זה את זה, והרי העיקר חסר מן הספר. ובפרט שקשה לומר כי תשעה בקטנה ואחד בגדולה או חמשה בזו וחמשה בזו - אין מצטרפין, מדובר דוקא כשאניס רואים זה את זה, הרי החצר הקטנה נפרצה במלואה לגדולה. האם בסומים עסקינן? וראה במקור הסוגיה⁸ ששם מונים אפשרויות נוספות לחצר שנפרצה וביניהם: "צואה בקטנה מותר לקרות קריאת שמע בגדולה", ואפילו רואה אותה⁹, משמע שרואים מחצר אחת לשניה. ועוד, ש"צ בגדולה וציבור בקטנה אינו מוציאין ידי חובתן (סעיף יז) - דוחק גדול להעמיד דדווקא כשאניס רואים אותו, הרי חומת החצר הקטנה נפרצה במלואה! ובדין צירוף העומדים בעזרה (סעיף יח), שמקורו הוא מרבינו ירוחם, לא הזכיר רבינו ירוחם דבר וחצי דבר בדין רואים או שאניס רואים זא"ז, אלא תלה הכל בדין מחיצה¹⁰.

על כן כמה אחרונים, דחו את דברי הפר"ח ודעימיה וסבירא להו שאין ראייה מצרפת את המתפללים למנין. ביניהם כף החיים¹¹, כך משמע מהגר"א¹², זרע אמת (לר' ישמעאל הכהן)¹³, חקרי לב (לר' יוסף חזן)¹⁴ ועוד¹⁵.

8 עירובין צב, ב: "צבור בגדולה ושליח צבור בקטנה - יוצאין ידי חובתן. ציבור בקטנה ושליח צבור בגדולה - אין יוצאין ידי חובתן. תשעה בגדולה ויחיד בקטנה - מצטרפין, תשעה בקטנה ואחד בגדולה - אין מצטרפין. צואה בגדולה - אסור לקרות קריאת שמע בקטנה, צואה בקטנה - מותר לקרות קריאת שמע בגדולה".

9 רא"ש. ודעת הרשב"א דווקא אם אינו רואה אותה. עיין שו"ע סימן עט סעיפים ב-ג, ועיין בה"ל סימן עט ד"ה אבל להרשב"א, דמסכם שהוא ספיקא דדינא.

10 נתיב ג ח"ז, כח, א: "נראה לי כי אין להביא מכאן ראייה לאותם העומדים בעזרה ורוב העשרה עומדים בבית הכנסת שיצטרפו שזה מיירי שנפרצה במלואה הקטנה אבל בבית הכנסת יש מחיצות ביניהם והפתח כמו כן הוא כמו מחיצה".

11 ס"ק ע, עה, עו, עח, עט.

12 ס"ק לא: "אבל יש לדחות כל הראיות".

13 שו"ת זרע אמת, או"ח סימן ט.

14 שו"ת חקרי לב, או"ח סימן כט.

15 שו"ת ציץ אליעזר, חלק כא סימן יח; אליה רבה, סימן נה, אות יב; מהריק"ש (ערך לחם), סימן נה, ס"ק יד.

ה. צירוף העומד בחלון לעומדים בבית כנסת

ככדי להבין את החילוק בדברי מרן, יש להתבונן במקור הדברים במשנה מסכת פסחים¹⁶, היא מקור הדין לפסיקת השו"ע בדין צירוף העומד אחרי בית הכנסת ונראה דרך החלון (סעיף יד):

”משנה. אבר שיצא מקצתו: חותך עד שמגיע לעצם, וקולף עד שמגיע לפרק, וחותר. ובמוקדשין: קוצץ בקופיץ, שאין בו משום שבירת העצם. מן האגף ולפנים - כלפנים, מן האגף ולחוץ - כלחוץ. החלונות ועובי החומה - כלפנים. גמרא. אמר רב יהודה אמר רב: וכן לתפלה. ופליגא דרבי יהושע בן לוי, דאמר רבי יהושע בן לוי: אפילו מחיצה של ברזל אינה מפסקת בין ישראל לאביהם שבשמים.”

המשנה עוסקת בדין קרבן פסח שיצא חוץ לחומת ירושלים. כיון שהחלק היוצא - נפסל, יש להפרידו מהחלקים שלא נפסלו, וכיון שיש איסור שבירת עצם בקרבן פסח, הדין הוא שקולף עד שמגיע לפרק וחותר. בסיפא של המשנה, נלמד מהו הקו החוצץ בין פנים החומה ובין חוץ לחומה: מן האגף (הפתח) כלפי פנים נחשב פנים, מן האגף ולחוץ נחשב כחוץ. לגבי דין האגף עצמו, מתברר בגמ' כי יש הבדל בין חומות ירושלים לשערי העזרה. פתחי חומות ירושלים לא נתקדשו כיון שהמצורעים היו יושבים תחתיהם מפני החמה או הגשם, ולכן דינם כלחוץ, ואילו בחומת העזרה האגף (הפתח) עצמו כלפנים.

בגמרא: ”אמר רב יהודה אמר רב: וכן לתפילה.” פירש רש"י שכוונתו שגם לענין צירוף לעשרה, העומד מהפתח ולפנים מצטרף¹⁷, אבל העומד מחוץ למחיצה אינו מצטרף למנין. בהמשך המשנה, מובא הדין שחלונות ועובי החומה כלפנים. כלומר, החלונות שבחומת ירושלים ועובי ראש החומה נידונים כלפנים. ובגמרא, אמר רב גיין ועליות לא נתקדשו. מימרא זו, היא המקור לדינו של ר' ירוחם, וזו לשונו¹⁸:

16 פה, ב.

17 התוס' (ד"ה וכן לתפילה) הקשו על רש"י שפירש "וכן לתפילה" לענין צירוף לעשרה, שהרי מצינו בסוגיית חצר שנפרצה (עירובין צב, ב) שתמא דגמרא שמחיצה מפסקת לצירוף (וכפי שפסק רב יהודה בשם רב - וכן לתפילה), ומאיך שתמא כריב"ל שאפילו מחיצה של ברזל אינה מפסיקה, והרי הגמרא קבעה שהם חולקים זע"ז, וכיצד נפסקו שניהם להלכה? ! לכן מסבירים התוספות שכוונת "וכן לתפילה" היא כאשר יש מנין בבית הכנסת, האם יכול העומד מאחורי הפתח לענות קדיש או קדושה, דעת רב יהודה בשם רב שאינו יכול לענות כיון שדינו כעומד בחוץ, ודעת ריב"ל שיכול כיון שאפילו מחיצה של ברזל אינה מפסיקה, אבל לענין צירוף למנין הלכה כסתם גמרא (בעירובין צב, ב) שאינם מצטרפים. עכ"פ, בין להסברו של רש"י ובין להסברו של התוס' מחיצה חוצצת בפני צירוף למנין (וראה עוד במסכת סוטה לח, ב תוס' ד"ה מחיצה, שכתב: "אבל היכא דצריך לצרופינהו ודאי לא מצטרפיי", כלומר, שמחיצה מפסקת לצירוף).

18 תולדות אדם וחווה נתיב ג, ח"ז, כת.

"החלונות ועובי הכותלים כלפנים. הגגין והעליות אינן בכלל הבית. ונ"ל כי כן הדין בבית הכנסת".

הב"י, לאחר שצטט את דברי ר' ירוחם, הסיק ממשמעות דבריו כי התנאי שהעומד בחלון יחשב כחלק מן הציבור הוא דוקא כשראשו ורובו בחלון:

"ומשמע לי דהאי דחלונות ועובי הכתלים כלפנים כשראשו ורובו בחלון או על עובי הכותל הנראה מתוך הבית¹⁹. ומצאתי שכתב רבינו הגדול מהר"י אבוהב בשם גאון דמכניס ראשו בחלון מצטרף עמהם למנין עשרה ולא חילק בכך. וכן כתב בארחות חיים, וזה לשונו: כתב רבינו הא"י מי שעומד אחורי בית הכנסת וביניהם חלון אפילו גבוה כמה קומות אפילו אינו רחב ארבע ומראה להם פניו משם מצטרף עמהם לעשרה".

כלומר, חידושו של ר' ירוחם נובע מתוך דברי המשנה שהחלונות נתקדשו לענין קדשים, ולכן גם לענין תפילה, החלון הוא חלק מבית הכנסת, ולכן מי שנמצא בחלון מצטרף למנין שבבית הכנסת. מכאן נראה כי פסקי השו"ע נהירים, כי בכל הסעיפים משמע בפשטות כי רשויות נפרדות אינן מצטרפות, ובדין אחורי בית הכנסת פסק השו"ע כר' ירוחם, וכוונתו כאשר ראשו ורובו בחלון, כפי שציין במפורש בבית יוסף דעתם של ר' ירוחם ומהר"י אבוהב. והסברא בכך פשוטה, שכיון שלמדנו בדיני קדשים שהחלונות דינם כלפנים, ודיני צירוף לתפילה נלמדו מסוגיא זו, הרי שהעומד ראשו ורובו בחלון נחשב כעומד לפנים, ומצטרף למנין, ואין לזה שייכות לרואה את הציבור או שהציבור רואים אותו.

ראיה נוספת כי ר' ירוחם מצריך המצאות באותה רשות לשם צירוף מנין, היא מהתייחסותו לאסקופת בית הכנסת, וז"ל²⁰:

"העומדים באסקופת בית הכנסת בעובי הפתח נראה לי שאין נמנין מן העשרה שלפנים בבית הכנסת שהרי אין אותו המקום מכלל הבית, וראיה מפסח, דכתיב: "לא תוציא מן הבית מן הבשר חוצה" ואמרינן בפסח שניי²¹: מן האגף ולפנים כלפנים. פירוש אגף - עובי הפתח. מהאגף ולחוץ כלחוץ, והאגף עצמו שהוא עובי הפתח כלחוץ".

העומדים באסקופת בית הכנסת, לדעת ר' ירוחם אינם מצטרפים לעשרה, מכיון שהם נמצאים ברשות אחרת, כפי שהתבאר במסכת פסחים שהאגף (כלומר הפתח עצמו) בשערי ירושלים לא נתקדש, ודינו כלחוץ²². רבינו ירוחם לא הזכיר כלל כי ראיה של העומדים באסקופה

19 משפט זה הוא דברי מרן הב"י, ולא כפי שאפשר להבין בטעות כי אלו דברי ר' ירוחם.

20 תולדות אדם וחוה נתיב ג ח"ז, כז.

21 הכוונה למסכת פסחים מפרק חמישי ואילך.

22 האם אסקופה דינה כחומות ירושלים שלא נתקדשו או שמא כשערי העזרה שנתקדשו? הב"י, הבין בפשטות

יכולה לצרף אותם עם המנין, למרות שהעומדים באסקופה ודאי נראים לעומדים בתוך בית הכנסת, ואם מדובר באסקופה שהעומדים בה אינם נראים, היה מחלק בדבריו בין נראים לשאינם נראים.

אמנם דברי מרן הב"י צ"ע, שהרי בדבריו הזכיר ג' דעות. בתחילת דבריו כתב: "שראשו ורובו בחלון", וכשצטט את מהר"י אבוהב כתב: "מכניס ראשו בחלון" ולא הזכיר רובו, וכשצטט את בעל אורחות חיים כתב: "מראה להם פניו", ולא הזכיר לא ראשו ולא רובו. מאידך, כפי שהוזכר לעיל, הביטוי "ראשו ורובו בחלון" אינו מוזכר בדברי רבינו ירוחם, אלא בהסברו של הב"י. מרן הב"י הביין כי עיקר חילוקו של רבינו ירוחם נובע ממוקומו של האדם, אם הוא בחלון או על עובי הכתלים, הרי הוא נחשב כחלק מרשות בית הכנסת, וע"כ הסביר הב"י בדעתו שמספיק אם יהיה ראשו ורובו בחלון²³. מכל מקום, נראה מדבריו שאין דעות אלו חלוקות, בפרט שציין: "וכן כתב באורחות חיים"²⁴, ומשמע שהבין שאין הוא חולק על מהר"י אבוהב.

לענ"ד, יתכן לפרש את דברי האורחות חיים, ש"מראה להם פניו" הוא כעין ביטוי שמשמעו שהאדם נוכח במקום (כמו בלשונונו: הראיתי את פרצופי) ולא ראייה כפשוטה, ולכן דברי האורחות חיים מסייעים לדעתו של מהר"י אבוהב ורבינו ירוחם. הסבר נוסף לדברי האורחות חיים, ניתן לומר מתוך הבנת המציאות, שכדי שהנמצאים בבית הכנסת יוכלו לראות פניו של העומד בחלון, עליו להצמד לחלון וממילא ראשו ורובו תוך המחיצה.

עוד אפשר לומר (ולענ"ד הוא העיקר) מדקדוק בדברי מרן שכתב על דברי רבינו ירוחם: "ומשמע לי דהאי דחלונות ועובי הכתלים כלפנים כשראשו ורובו בחלון או על עובי הכותל הנראה מתוך הבית". מדוע הדגיש מרן כי עובי הכותל נראה מתוך הבית? כיון שצירוף העומד על עובי הכותל הוא דוקא אם יכולים העומדים בפנים לראותו, אך אם הכותל גבוה וגג בית הכנסת מסתיר את העומד על הכותל - אינו מצטרף. לאחר מכן, צטט מרן את מהר"י אבוהב: "דמכניס ראשו בחלון מצטרף עמהם למנין עשרה ולא חילק בכך". מה פירוש דברי מרן הב"י באומרו "לא חילק בכך"? לענ"ד, כוונת מרן לציין שמהר"י אבוהב לא הזכיר את התנאי שהעומדים בבית הכנסת יכולים לראות את העומד בחלון (אם כי, יתכן שזוהי גם כוונת מהר"י אבוהב, כיון שמדובר בחלון וממילא ניתן לראותו). מכח הבנה זו נראה שכוונת בעל האורחות חיים, כפי שציטטו מרן: "מי שעומד אחורי בית הכנסת וביניהם

כי דין האסקופה כלפנים כשערי העזרה, ורק חומות ירושלים לא נתקדשו בגלל המצורעים. ר' ירוחם סובר וכן משמע מהרמב"ם, שדין האסקופה כחומות ירושלים ולא כשערי העזרה.

23 כפי שמצאנו בעניינים נוספים שראשו ורובו נחשב ככולו, כגון: מי שהיה ראשו ורובו בסוכה, טהור שהכניס ראשו ורובו לבית טמא ועוד.

24 לפנינו באורחות חיים הלכות תפילה לא מופיעה צטטה זו, כפי שאציין בהמשך.

חלון, אפילו גבוה כמה קומות אפילו אינו רחב ארבעה²⁵ ומראה להם פניו משם מצטרף עמהם לעשרה", לומר, שהתנאי לצירוף העומד בחלון הוא שיהיה ניתן לראותו מבפנים. תנאי זה נצרך בדברי האורחות חיים, כיון שהזכיר חלון אפילו גבוה כמה קומות (להבדיל ממהר"י אבוהב שהזכיר חלון סתם), וקמ"ל, שהעומד בחלון אפילו גבוה מאד יכול להצטרף בתנאי שיכולים לראותו. לפי הסבר זה אתי שפיר דברי מרן באומרו: "וכן כתב בארחות חיים", לומר ששוים דברי האורחות חיים לדברי רבינו ירוחם שצריך העומד בחלון או בכותל להיראות לעומדים בפנים²⁶.

מדברים אלו נראה כי דעת מרן היא, שכדי להצטרף למנין צריכים להתקיים שני תנאים. האחד – שכולם נמצאים באותה רשות. השני – שניתן יהיה לראות את המצטרפים למנין (הכוונה לאפשרות לראות ולאו דוקא לראיה בפועל, לכן מי שעומד בחלל בית הכנסת אפילו הוא מאחורי עמוד, נחשב הדבר כניתן לראותו).

יצויין, כי ציטוט בעל הארחות חיים שהביא מרן הב"י, אינו כפי המופיע בספרים שלפנינו²⁷ והביטוי "מראה להם פניו" אינו מוזכר כלל. במהדורות שלפנינו, הארחות חיים התייחס לאפשרות של עניית דבר שבקדושה ע"י שמיעה דרך החלון, אפילו כאשר יש מנין מתפללים בבית הכנסת, אך פסק לחומרא שאין רשאי השומע לענות עמהם, כיון שבמקומו של העונה אין עשרה²⁸:

"ודעת הרמב"ן ז"ל שצריך שיהיו שם עשרה לענות כל דבר שבקדושה ואם לאו לא יענו אם לא נפרצה החצר במלואה וכן נמי כתב גאון ז"ל מי שביתו קרוב לבה"כ אעפ"י שחלונו פתוח לבה"כ ושומע קול ש"צ אינו מצטרף עמהם ואינו רשאי לענות עמהם קדיש וקדושה אע"פ שהם עשרה פחות (=חוף) ממנו".

אמנם, יתכן שהיתה לפני מרן הב"י גרסה אחרת בדברי הארחות חיים, ולכן אין מכאן הוכחה לשיטת מרן בדין צירוף ע"י ראייה.

25 במקור בשו"ע הישן צויין 'ד', והמעתיק כתב ארבע ונתגלגל הדבר גם למהדורות החדשות, ואף בטור החדש "שירת דבורה". הכוונה כמובן לטפחים וצ"ל ארבעה. וכן אומרים בשמו של הח"ח שהסכים לתיקון, אולם גם במהדורה שיצאה בחייו לא תוקן השיבוש. ראה מאמרו של הרב מרדכי הכהן פריעדמאן, בכתב העת אור ישראל (מאנסי), י, תשנ"ח, קד – קח.

26 וכן מצאתי שכתב מהר"ם חביב סימן טז ד"ה ולקושיא.

27 מהדורת פירינצי – תקי; מהדורת ברלין – תרנט.

28 אורחות חיים חלק א דין קדיש ופירושו אות ט.

1. צירוף ש"צ העומד על התיבה

מקור נוסף לדברי הסוברים כי ראייה מצרפת, הינה מתוך ההסבר השני של הרשב"א לצירוף ש"צ העומד על התיבה. הרשב"א כתב בדרך "אפשר", שכיון שהציבור והעומד ע"ג התיבה רואים זה את זה, מצטרפים, למרות שהתיבה מהווה רשות נפרדת.

אולם כשנתבונן במקור הדברים בציטוט הב"י את שו"ת הרשב"א, נראה כי בעל השו"ע לא נסמך על הסבר זה. הרשב"א נשאל כיצד מצטרף החזן העומד על התיבה לציבור, הרי הוא עומד ברשות אחרת. ותירץ הרשב"א, שני תירוצים. הראשון, כיון שהתיבה נועדה לשמש את בית הכנסת, הרי היא בטלה לבית הכנסת והתירוף השני: כיון שרואים אלו את אלו מצטרפים, וזו לשונו, (בהשמטה חלקית)²⁹:

"כל מה שאמרו בפרק כל גגות (דף צג) בקטנה שנפרצה במלואה לגדולה לא אמרו אלא בבתים מוחלקים לפי שזה בפני עצמו לתשמישו וזה בפני עצמו לתשמישו... אבל התיבה עם היותה גבוהה ורחבה ובעלת מחיצות לא לתשמיש בפני עצמה עומדת אלא לתשמיש בית הכנסת ורגלי בית הכנסת בתיבה... דהכא תיבה סתם קאמר ואפילו הכי פשיטא להו דלא מפסקא ומשום דתשמיש בית הכנסת הוא. ותיבה זו ששליח צבור עומד לתשמיש בית הכנסת עושין אותה גבוהה כדי להשמיע הצבור ומכלל בית הכנסת היא. ומפני זה הרי הוא כאילו הוא בתוך הצבור. ולפיכך עונין אחריו אפילו אותן שבעזרות בין בעזרת אנשים בין בעזרת נשים.

עוד אני אומר שאפשר לומר שכל שרואין אלו את אלו כאילו הן בבית אחד דמי ומצטרפין. ודומיא דזימון של ברכת המזון דתנן (ברכות נ, ב) שתי חברות שהיו בבית אחד בזמן שמקצתן רואין אלו את אלו הרי אלו מצטרפין לזימון".

לפי ההסבר הראשון של הרשב"א, דוקא כאשר מקום אחד טפל למקום השני נוכל לצרף את העומדים במקום הטפל למנין וזו הסיבה שהש"צ מצטרף למתפללים, שהרי התיבה טפלה לבית הכנסת. לפי ההסבר השני, הצירוף תלוי בראיה, הנלמדת מדין זימון, שכאשר מקצת הסועדים רואים אלו את אלו מצטרפים לזימון, ה"ה כאן שהש"צ רואה את המתפללים והם רואים אותו. אולם כשנתבונן בב"י, נראה כי מרן הביא את הסברו של מהר"י אבוהב שהתיבה בטלה לגבי בית הכנסת כיון שהיא משמשת את בית הכנסת, ולאחר מכן, הביא את תירוצו הראשון של הרשב"א, אך השמיט את תירוצו השני.

ניתן להסביר כי מרן הב"י דחה את תירוצו השני של הרשב"א וע"כ השמיט אותו, אולם בעל שיירי כנסת הגדולה בהגהותיו על הב"י, מחדש טעם נוסף להשמטה זו, וז"ל³⁰:

"ויש לתמוה על רבינו המחבר ז"ל שלא הביא טעם זה דנפיק מיניה דמצטרפין. ואולי סובר הרב ז"ל דאפילו לפי טעם זה צריך הוא לטעם הראשון דאינו תשמיש בפני עצמו, אלא שלפי שלטעם הראשון היה אפשר דאפילו דמחיצות היו גבוהות הרבה ואינן רואין זה את זה מצטרפין, בא הרב לומר שאפשר דהטעם דמהני להיותה ב"ה מפני שרואין זה את זה, הא אין רואין זה את זה אינם מצטרפין".

הסברו של בעל שיירי כנסת הגדולה, הוא שמרן השמיט בכוונה תחילה את תירוצו השני של הרשב"א, כיון שתירוץ זה אינו עצמאי, אלא מצטרף לתירוץ הראשון שהתיבה בטלה לבית הכנסת. כלומר, ש"צ העומד בתיבה מצטרף למנין כיון שהתיבה בטלה לבית הכנסת, ולכן נחשבים כעומדים ברשות אחת, אך בתנאי שאכן ניתן לראות את שליח הציבור. אך אם המחיצות גבוהות ולא ניתן לראות שליח הציבור, למרות שהם נחשבים כעומדים ברשות אחת, אינם מצטרפים. מאחר שמרן הב"י, לא רצה שהתירוץ השני יובן כתירוץ עצמאי, לכן השמיטו.

לענ"ד, קיים הסבר נוסף מדוע מרן הב"י השמיט את תירוצו השני של הרשב"א. הרשב"א נשאל כיצד ש"צ מוציא את הרבים י"ח, כאשר הוא נמצא ברשות אחרת, באופן שקיים מנין מחוץ לש"צ (כך משמע). אך לא היתה כוונת השואל לומר שהש"צ גם מצטרף איתם למנין. וז"ל לשון השואל³¹:

"שאלת על מה שסמכו בכל גלילותינו שיהא שליח צבור עומד בתיבה שהיא גבוהה עשרה ורחבה ארבעה ושיש לה מחיצות גבוהות. ומוציא את הרבים בתפילה ועונין אחריו קדיש וכל דבר שבקדושה. ואי משום דרבי יהושע בן לוי (סוטה לח, ב) דאמר אין מחיצה של ברזל מפסקת בין ישראל לאביהם שבשמים. לא נאמרו דברי רבי יהושע אלא בשיש עשרה במקום שליח צבור וכדעת הראב"ד ז"ל".

על שאלה זו עונה הרשב"א בשני הסברים: הסבר אחד משום ביטול רשות התיבה לבית הכנסת, וההסבר השני משום 'רואין', הנלמד מדין זימון. לדעת הרשב"א צירוף מדין זימון הוא אף כאשר אין בכל חבורה כדי זימון, אולם מרן ס"ל כדעת הרשב"ש שמדובר דוקא

30 שיירי כנסת הגדולה, הגהות בית יוסף אורח חיים סימן נה אות ו (דף מח, א).

31 שו"ת הרשב"א, ח"א צו.

כאשר יש בכל חבורה כדי זימון³² ואזי הם מצטרפים מדין ברוב עם. במקרה בו נשאל הרשב"א, אף אם נאמר כי ניתן להשוות דין זה לצירוף לזימון ע"י 'רואין' אף לדעת מרן (כיון שיש עשרה במקום אחד), מרן בשו"ע רצה לחדש שניתן לצרף ש"צ למתפללים אפילו אם משלימם לעשרה. לדעת מרן זה אפשרי רק בהסתמך על התירוץ הראשון משום ביטול רשות התיבה לבית הכנסת ולא מדין 'רואין', וע"כ השמיט את תירוצו השני.

ז. צירוף מדין זימון

המקור השלישי לדברי הסוברים בדעת מרן כי ראייה מצרפת היא מתוך הפסק לגבי צירוף ש"צ העומד על הפתח. כאשר מקצת הציבור נמצאים בחוץ ומקצת הציבור נמצאים בפנים וש"צ על הפתח הוא מצרפן. דין זה הביא הטור בשם אביו הרא"ש³³, וכתב הב"י ש"נראה שלמד כן מדין צירוף לזימון שאם המברך יושב על מפתן הבית הוא מצרפן³⁴.

לימוד דיני צירוף למנין מדיני צירוף לזימון מרחיבה את אופני הצירוף, שכן בזימון מצינו צירוף שתי חבורות לזימון אחד אפילו בשני בתים שונים אם רואים אלו את אלו³⁵, צירוף ע"י שמש³⁶ וצירוף ע"י המברך אם עומד על מפתן הבית³⁷. מפסיקת השו"ע בדין ש"צ המצרף את העומדים בחוץ לעומדים בפנים הנלמדת מדין זימון, למדו כי ניתן ללמוד משאר דיני צירוף לזימון לדיני צירוף למנין. ממילא גם צירוף ע"י ראייה בדין זימון תקפה גם לדין צירוף למנין.

אולם נראה שהלימוד מדין צירוף לזימון לצירוף למנין לדעת השו"ע, הוא דוקא לגבי ש"צ או המברך, ואין להסיק מכאן בהכרח שאופני הצירוף זהים גם לגבי ראייה, מכמה טעמים:

1. הטור הביא את דין צירוף ש"צ העומד על הפתח מדברי אביו הרא"ש, ללא מקור בכתב, אלא ככל הנראה דברים שבע"פ, כך שלא ניתן לעמוד על ההשוואה לדין זימון מדברי הרא"ש. מרן הב"י הסיק כי הרא"ש למד זאת מדין זימון אולם כתב זאת בלשון ספק: "נראה שלמד כן מדין צירוף לזימון שאם המברך יושב על מפתן

32 עיין בה"ל, סימן קצה, ד"ה שתי חבורות.

33 לא מצאתי בכתבי הרא"ש, לא בשו"ת ולא על סוגיות הש"ס, ונראה שהם דברים שבע"פ, כפי שמציין הטור: "היה אומר א"א ז"ל".

34 טור, אר"ח, ב"י סימן נה, ד"ה ואם מקצתן.

35 משנה מסכת ברכות פרק ז משנה ה: "שתי חבורות שהיו אוכלות בבית אחד בזמן שמקצתן רואין אלו את אלו הרי אלו מצטרפים לזימון ואם לאו אלו מזמנין לעצמן ואלו מזמנין לעצמן".

36 ברכות נ, ב: "תנא: אם יש שמש ביניהם - שמש מצרפן".

37 ירושלמי, ברכות פרק ז הלכה ה: "ר' ברכיה מוקים לאמוריה על תרעא מציעיא דבי מדרשא והוא מזמן על אילין ועל אילין".

- הבית הוא מצרפן". לשון "נראה" שנקט מרן הב"י מטרתה רק להביא מקור לדברי הרא"ש אך אינה מרחיבה בהכרח את הלימוד מזימון לשאר אופני הצירוף.
2. בנוסף, בדיני צירוף לזימון, שמש המשרת שתי חבורות בשני בתים מצרף אותם לזימון. אך לא עלה על דעת שום פוסק להרחיב את דיני הצירוף גם לשמש העובר מחבורה לחבורה לעניין צירוף למנין. על כרחך שמדובר כאן בדין ייחודי של צירוף ש"צ העומד על הפתח, ויש טעם להשוותו למברך העומד על הפתח המצרף את החבורות לזימון.
3. הרשב"ש, שמרן פסק כמותו בדין זימון³⁸, דחה לימוד דין צירוף למנין מדין צירוף לזימון ע"י ראייה, כיון שבדין זימון כל חבורה מחוייבת באופן עצמאי בזימון אלא שהם רוצים לצאת י"ח ע"י מברך אחד, ואילו בצירוף לתפילה אין מנין עצמאי לכל חבורה אלא בצירוף שתי החבורות יחד (ולשיטתו אפילו אם בכל חבורה יש חמישה ויחד הם עשרה אינם מצטרפים לזימון בשם, מאותה סיבה), וז"ל³⁹:

"שאלת. פעמים שהצבור באים לבית הכנסת יע"א ואינם משלימים לעשרה ובעזרת בית הכנסת יש קצת בני אדם, ואמר לכם מורה אחד דכיון שאותן שבבית הכנסת רואים את אלו שבעזרה משלימין לעשרה.

תשובה. נראה שהמורה בזה סמך על אותה ששנינו בפרק שלשה שאכלו שתי חבורות שהיו בבית א' בזמן שאלו רואין את אלו מצטרפים, וטעה בזה בשתים. האחד שאלו אמר חמשה שהיו אוכלים בבית זה וחמשה בבית אחר בזמן שאלו רואים את אלו הרי אלו מצטרפים היתה ראייה לזה, אבל המשנה לא דברה אלא בשתי חבורות ובכל חבורה יש כדי לברך בזמון או בשם וכל חבורה היתה חייבת בפני עצמה בלי שום צירוף ואלו רצו לברך לעצמם וכל אחת היתה יכולה לברך לעצמה, אבל אלו החבורות רצו שאחד יברך לשתייהן.

ויש הפרש בין צירוף של תפלה ששאלתם לצירוף של ברכת המזון, שצירוף של תפלה ששאלתם עליו הוא שאתם רוצים להשלים מנין עשרה באותם שבחוץ, וצירוף ברכת המזון הנזכר במשנה הוא שבכל מקום יש כדי הצורך אלא שרוצים לפטור

38 ראה לעיל הערה 32.

39 שו"ת הרשב"ש סימן לז.

עצמם בברכת א' מן החבורות ובוזה צירוף כל דהו סגי, משא"כ בצירוף של תפלה שאנו צריכים עשרה במקום א' וליכא".

4. בהסבר ההשוואה בין צירוף ש"צ העומד על הפתח ובין המברך המצרף שתי חבורות לזימון, נראה כי מיקומו של המברך או הש"צ מאגד את שתי החבורות. היטיב לבאר זאת הפרישה⁴⁰:

"דאף על גב דמקצתן כאן ומקצתן כאן ואם כן הוה אמינא או נחשוב להאי שליח צבור להני שבחוץ או להני שבפנים קא משמע לן דחשבינן ליה לכאן ולכאן והטעם כמו שכתב רבינו לקמן בסימן קצה גבי ברכת המזון שאם המברך יושב על מפתן הבית מצרפן. דכיון דכולן דעתייהו עילויה דהאי שהוא מוציא אותן ידי חובתן מצרפינן ליה להאי חבורה ולהאי חבורה והוא מחבר ומייחד להן גם כן וכאילו יושבין יחד במקום אחד וכן הכא בשליח צבור וכל שכן אם ט' או הרוב לחוץ או לפניו והשליח צבור עומד על המפתן דיכול להוציאם".

לדעת הפרישה קיימים שני תנאים לצירוף. האחד הוא המיקום המצרף, והשני - האישיות המצרפת. שתי החבורות מצטרפות לזימון או למנין מכח מיקום הנמצא בין החבורות, ושייך לשתייהן והחידוש הוא שלמרות שהיינו חושבים לשייך את המפתן רק לאחת משתי החבורות, למעשה, לא רק שאנו משייכים את המפתן לשתייהן אלא גם מצרפים את החבורות לחבורה אחת. התנאי השני הוא האישיות המצרפת העומדת במקום המשותף. אדם הקשור לשתי החבורות, המברך, כיון שהוא שליח שלהן, דעתם עליו, ולכן אם הוא עומד במקום המצרף - שתי החבורות מצטרפות זו לזו. בלשון הפרישה⁴¹:

"ודוקא שליח צבור אבל איש אחר העומד על המפתן לא מיבעיא מקצתן לחוץ ומקצתן לפניו דודאי לא מחשבינן ליה לכאן ולכאן אלא אפילו ט' מבפנים והוא על המפתן אינו מצרף להן כלל דלגבי בית הכנסת חשבינן לאגף עצמו כממנו ולחוץ".

נמצא שיש כאן חידוש ייחודי בדין צירוף, אך אין לך בו יותר מחידושו. אם היה עולה על דעת מרן שאף ראייה מצרפת לא היה נמנע מלכותבה, ולא היה הצירוף תלוי דוקא בש"צ או במברך ובמיקומם.

חידוש זה בדין צירוף, שש"צ העומד על המפתן מאגד בין שתי החבורות הנמצאות משני עברי המפתן (אחת בפנים ואחת בחוץ), מצטרף להסברים הקודמים בדעת מרן השו"ע, שצירוף למנין מצריך שני תנאים: המצאות ברשות אחת, ואפשרות להראות. באופן שש"צ עומד על מפתן הבית, כיון שמפתן הבית הינו הגבול בין שתי הרשויות ועיני החבורות

40 ס"ק ז.

41 שם.

נשואות לש"צ, ודעתן עליו, נחשבים כאילו הם ברשות אחת. התנאי השני שלכל חבורה תהיה את האפשרות לראות את ש"צ העומד על המפתן, אך אם הדלת סגורה ולא ניתן לראות את ש"צ – אינם מצטרפים.

ה. סיכום

מתוך כוונה לעמוד על דעת מרן השו"ע בדין צירוף למנין כאשר כל אחד עומד ברשות נפרדת, הבאנו את פסיקותיו מהן נובעות לכאורה הבנות שונות בדין זה. אולם עם בירור המקורות נראה, לענ"ד, יישוב ראוי הן בין הסעיפים השונים בשו"ע והן בדברי מרן בבית יוסף.

מרן ס"ל שכדי להצטרף למנין נדרשים שני תנאים: האחד שכל העשרה נמצאים ברשות אחת, והשני, שניתן לראות כל אחד מהמצטרפים למנין (גם אם לא רואים אותו בפועל. ברשות אחת ממש – ההנחה היא כי כולם נראים אחד לשני).

מכאן נסביר את פסיקת השו"ע⁴²:

1. בסעיף יג – צריך שיהיו כל העשרה במקום אחד (תנאי הראשון) וממילא ניתן לראות את כולם (תנאי שני). העומד בפתח מן האגף ולחוץ נחשב כרשות אחרת (אף אם רואים אותו) ולכן אינו מצטרף למנין.
2. סעיף יד – העומד אחורי חלון בית הכנסת, כאשר ראשו ורובו בחלון (ע"פ ההסבר בב"י) נחשב כעומד ברשות בית הכנסת (תנאי ראשון, כפשט המשנה: חלונות כבפנים), אך צריך שגם יראה להם פניו (תנאי שני, ומראה להם פניו).
3. סעיף טו – ש"צ העומד על הפתח מצרף את העומדים בחוץ לעומדים בפנים, כיון שהוא ברשות משותפת לחוץ ולפנים, ודעתם של המתפללים על הש"צ ורואים אותו, נחשב כאילו כולם עומדים ברשות אחת (תנאי ראשון ושני).
4. סעיפים טז, יז – חצר קטנה שנפרצה לחצר גדולה, העומדים בקטנה נחשבים כקרן זווית לגדולה ולכן הם ברשות אחת ומצטרפים (תנאי ראשון). ההנחה היא שבחצר כזו ניתן לראות את כולם כברשות אחת (תנאי שני). בדין זה קיים תנאי נוסף שמקצת הציבור נמשכים אחר הרוב ולא להיפך, ולכן אם הרוב בקטנה אינם נמשכים אחר הגדולה.
5. סעיף יח – העומדים בעזרה אינם מצטרפים כיון שהם ברשות נפרדת (לא מתקיים התנאי הראשון), אפילו אם רואים זה את זה (תנאי שני).

6. סעיף יט – ש"צ בתיבה, אפילו כשהיא עם מחיצות מצטרף לציבור כיון שהתיבה בטלה לבית הכנסת וממילא נחשבים כעומדים ברשות אחת (תנאי ראשון), וההנחה היא שהם רואים זא"ז (תנאי שני). אם המחיצות גבוהות עד התקרה, ספק אם התיבה עדיין בטלה לבית הכנסת, ומכאן ההסתפקות שהביא השו"ע בשם יש מי שכתב.

7. סעיף כ – אם יש עשרה במקום אחד (תנאי ראשון ושני), גם השומע מחוץ לבית הכנסת יכול לענות לדברים שבקדושה, מדין "אפילו מחיצה של ברזל אינה מפסקת בין ישראל לאביהם שבשמים", אך לא מדובר כאן על צירוף לעשרה.

העולה מכאן, כי לא ניתן להצטרף למנין כאשר כל אחד מהמצטרפים עומד ברשות אחרת, ולכן לא ניתן לקיים מניין מרפסות באופן זה. אם יעמדו ברחבה עשרה אנשים במקום אחד, העומדים במרפסות יוכלו להצטרף אליהם לדברים שבקדושה. כך נלע"ד בהסבר דברי מרן השו"ע.